

Despre existența, misiunea și sobornicitatea Bisericii în Duhul Sfintei Treimi. O abordare din perspectiva teologiei Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae...

1. Introducere

Acum, la începutul acestui studiu vom sublinia faptul că teologia Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae este o teologie filocalică. Este frumoasă prin însăși natura ei, dar conduce și la o înfrumusețare duhovnicească a celor ce se apleacă să o studieze. Oricine citește o scriere a Părintelui poate să-și dea foarte repede seama că are de-a face cu altceva, cu ceva care nu se mai găsește într-o asemenea consistență și intensitate, la alți teologi. Iar acest ceva este duhul Părinților Filocalici în care Părintele Profesor Dumitru Stăniloae a scris și a trăit.

Părintele Profesor Dumitru Stăniloae – „*cel mai influent teolog al contemporaneității..., venerat de mulți ca un părinte spiritual*” – apare și astăzi ca un părinte spiritual ce ne aduce, prin opera sa, la comuniune și, deci, la comunitate. Este o realitate paradoxală să vezi cum teologii protestanți și romano-catolici împărtășesc aceleași idei cu teologii ortodocși, atunci când este vorba de teologia Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae. Și apare, în mod inevitabil, următoarea întrebare: Care este cauza acestei apropieri? Cred că este important să găsim răspunsul la această întrebare, deoarece în el se ascunde și misiunea ce ne revine nouă, teologilor de astăzi. Însă acest răspuns nu poate fi dat printr-o prelegere, un studiu sau o carte, ci trebuie urmărit prin întreaga noastră activitate teologică ulterioară. De fapt, ceea ce căutăm noi nu este un simplu răspuns, ci reprezintă esența gândirii Părintelui Stăniloae care ne adună spre a ne hrăni cu darurile teologiei sale. *Chiar sfinția sa spunea, ca un testament lăsat teologilor de astăzi, că teologia sa își va împlini rostul numai în măsura în care va plămădi și cultiva, în mintea celor care o studiază, puterea iubirii spre dezvoltarea ideilor la care el a ajuns.*

Observăm că dragostea și iubirea ce au stat la baza studiului său și pe care le-a inserat cu prisosință în creația sa, ne cheamă să le cultivăm în viața noastră și a semenilor noștri, din întreaga lume. Din această perspectivă putem spune că opera Părintelui Dumitru Stăniloae este izvorâtoare de iubire și comuniune, iar *structura supremei iubiri și comuniuni este Sfânta Treime*. Din iubirea Sfintei Treimi revărsate peste lume sub forma darurilor creației și din iubirea jertfelnică a Mântuitorului nostru Iisus Hristos își extrage și își adună Părintele Stăniloae forța scrisului său. El nu face teologie după modelul matematic, în care rezultatul apare în urma unei analize, ci teologia lui are la bază *modelul agapic*. *Părintele Dumitru Stăniloae nu caută să ajungă prin analiza teologică la descoperirea lui Dumnezeu, ci, dimpotrivă, el dorește să descrie experiența iubirii și comuniunii cu Dumnezeu, pentru ca și alții să pătrundă pe drumul pe care el se află.* Credem că întreaga sa operă poate fi văzută ca un răspuns dat iubirii lui Dumnezeu. El se străduiește și chiar reușește ca, prin scrisul lui, să ne arate cât de mult ne iubește Dumnezeu și cât de mult trebuie să-l iubim și noi. De aceea, putem spune că teologia Părintelui Stăniloae se adresează nu numai minții, ci și inimii și voinței noastre. Aceasta face să ne dăm seama de ce atunci când citim o pagină din lucrările sale suntem transpuși într-o stare de liniște, meditație și reculegere.

Mai trebuie reținut faptul că opera Părintelui Stăniloae se remarcă prin *conținutul său autentic*. În acest sens, *teologia sa este una hristologică și hristocentrică*. Ea pleacă de la Iisus Hristos și prin intermediul lui Hristos duce tot la Hristos - Domnul și Mântuitorul. *De la Iisus Hristos Cel mărturisit în Sfânta Scriptură, prin Iisus Hristos propovăduit de Sfinții Părinți, Părintele Stăniloae ajunge la Hristos Cel cosmic și euharistic. Domnul Iisus Hristos este și rămâne Același, iar noi suntem împreună cu Sfinții Apostoli, cu martirii, mucenicii și cu Sfinții Părinți contemporani ai lui Hristos.*

Drept urmare, scrierile Părintelui Dumitru Stăniloae sunt impregnate de prezența Mântuitorului Iisus Hristos. Aici Domnul Hristos este prezent în măreția slavei Sale, dar și în smerenia Sa slujitoare. Nu este un Hristos conceptualizat, ci Hristos Cel unic și adevărat, Dumnezeu – Om, prin care suntem trecuți de la moarte la viață. De aceea, și din acest punct de vedere, opera Părintelui Stăniloae trebuie considerată un punct de reper. *Ea nu ne lasă să orbecăm în căutarea mântuirii, ci ne reîntoarce la Iisus Hristos – Unicul Răscumpărător și Mântuitor. Înălțarea la Cer, așa cum spune Părintele Dumitru în lucrarea sa „Iisus Hristos sau Restaurarea omului”, nu reprezintă o îndepărtare a lui Hristos de umanitatea istorică. Prin înălțare Iisus Hristos nu părăsește lumea, ci își transpune umanitatea asumată în planul atotprezenței duhovnicești, pnevatice, pentru ca toți să ne putem uni cu El.*

Încă un aspect foarte important ce nu trebuie omis este *puterea eliberatoare și înnoitoare pe care o reprezintă opera Părintelui Stăniloae în contextul actual. Această operă înlătură toate atacurile pe care impersonalismul, dualismul, existențialismul, gnosticismul, evoluționismul, precum și celelalte concepții ale modernității le-a adus împotriva persoanei umane. Omul nu este lăsat să fie distrus de aceste concepții, ci este repus în adevărata sa demnitate. Părintele Stăniloae accentuează foarte mult ideea de persoană și pe cea de comuniune interpersonală. Sfânta Treime este Comuniune de persoane: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, dar și omul este o persoană creată după chipul lui Dumnezeu și care tinde la asemănarea cu El. Ca persoană, omul este menit să intre în comunicare și comuniune cu ceilalți semeni și cu Dumnezeu, fapt ce duce la nașterea unei comunități ziditoare și sfințitoare, adică mântuitoare. Astfel, eliberat fiind de falsele concepții antropologice, omului i se oferă perspectiva înnoirii și desăvârșirii prin Hristos și în Hristos. Sub această formă, concepția antropologică a Părintelui Dumitru Stăniloae constituie un izvor nesecat de idei care pot formula un răspuns consistent și substanțial înaintat provocărilor actuale. Dragostea sa față de Adevărul – Iisus Hristos l-a făcut pe Părintele Dumitru Stăniloae să nu fie de acord cu concepțiile eronate ale vremii, ci să se ridice împotriva lor și să le demasce. Așa se face că el a avut mult de suferit de pe urma regimului comunist. În acest fel, se poate spune că teologia sa este și jertfelnică dar și eshatologică. De aici deducem că, privind eshatologic, teologul trebuie să se jertfească mereu pentru a putea lucra la transfigurarea lumii, așa cum a făcut Părintele Dumitru Stăniloae.*

Alte două elemente ale gândirii Părintelui Dumitru Stăniloae pe care le consider foarte importante sunt *darul și dorul*. Părintele se folosește foarte mult de aceste două noțiuni. *El arată că întreaga creație este un dar al lui Dumnezeu, cu tot ceea ce ea cuprinde, iar la rândul său, și omul este un dar ce cuprinde însă și dorul după Dumnezeu și nemurire. Ca teologie a darului și a dorului, opera Părintelui Dumitru Stăniloae trebuie văzută atât ca o mulțumire, cu alte cuvinte ca o euharistie, pe care el personal o aduce lui Dumnezeu, cât și ca un dar pe care Dumnezeu îl face, prin noi, ortodocșii, lumii întregi. Depinde de fiecare cum îl chivernisește, cum îl valorifică și onorează acest dar.*

În altă ordine de idei, am constatat că toți discipolii care s-au apropiat de opera Părintelui Dumitru Stăniloae, *nu s-au înfruptat doar dintr-o comoară spirituală, ci au aflat pe cel ce a dăruit această comoară, ca pe un învățător și un părinte căruia i s-au atașat cu credință și cu dragoste. Apoi vedem cum opera marelui teolog nu se încheie când încetează să mai scrie, datorită plecării sale din viața cea vremelnică, eveniment petrecut cu șaptesprezece ani în urmă, ci se continuă prin ucenicii săi. Prin urmare, Părintele Dumitru Stăniloae a reușit să adune sub aripa ocrotitoare a dragostei sale, cu competență și căldură inegalabilă, teologi nu numai din ortodoxie ci și din celelalte confesiuni creștine, dobândind cu toții același glas și deci o cale unică spre Dumnezeu, prin cultivarea și valorificarea teologică a operei sale, la care, deci, nu au aflat decât miere curată și sfântă, strălucind autenticitatea adevărului mântuitor.*

Recunoaștem cu toții adevărul și realitatea că Părintele Dumitru Stăniloae avea un chip frumos și pașnic, asemeni crinului Bunei Vestiri. În fața lui senină și diafană întrezăreați cu ușurință „chipul nemuritor al lui Dumnezeu – Iubire” iar din vorba lui filocalică simțea savoarea „*persoanei omului în veșnic dialog cu Dumnezeu*”. Gesturile lui calme și niciodată de prisos concordau cu gândirea lui sistematică, lipsită de orice ambiguitate. Scrisul său părea (și de fapt chiar este) un urcuș nemijlocit către înviere și prezenta, cu certitudine, trăirea sa în Dumnezeu și cu Dumnezeu. *Din orice expresie a Părintelui, scrisă ori vorbită, se distingea profilul teologului și a filozofului creștin ortodox de netăgăduit. A fost teologul care a mers la izvoarele dătătoare de binecuvântare și energie necreată, de unde s-a adăpat și a devenit el însuși izvorul, căci viața lui s-a desfășurat ca pe o scenă deschisă. Tot ceea ce el a avut ca dar – talanții și talentul oferit lui de Dumnezeu – le-a arătat tuturor, făcând din acestea un bun comun, al tuturor. Opera sa teologică poate fi citită și este la îndemâna oricui, însă nu și interpretarea ei, fiindcă o experiență mistică și duhovnicească este necesară celui care încearcă să pătrundă și să înțeleagă teologia lui atât de variată și de profundă.*

S-a tot spus despre sfinția sa că este „*cela mai mare teolog ortodox al secolului XX*”. Și așa este! Părintele Dumitru Stăniloae este autorul unei teologii mărturisitoare și al unei teologii filocalice, unice. Asemeni marelui Sfânt Apostol Pavel, avea permanent conștiința prezenței proniatoare al lui Dumnezeu. De aceea, nu a scris o teologie teoretică, scolastică, ci o teologie trăită, experiată în propria-i viață. *Lucrările sale sunt mai curând o convorbire cu Dumnezeu, decât o vorbire despre Dumnezeu. Când citim din dogmatica sa, parcă îl simțim pe Dumnezeu care suferă datorită neputinței noastre de a iubi. A fi cum el a fost, același pentru toți laolaltă și totodată diferit pentru fiecare în parte, această calitate nu a aparținut decât marilor părinți filocalici ce au realizat în chipul lor asemănarea cu Dumnezeu.* Pentru Părintele Dumitru Stăniloae fiecare om era unic și niciodată nu făcea o ierarhie a persoanelor care-i călcau pragul. În camera sa de lucru, asemenea unei chilii de călugăr, pășea cu multă sfială, dar o pace îți inunda întreaga ființă imediat ce intrai în spațiul acela sacru, venerabil, de imortalitate. În fața lui luminată, în ochii să mereu întredeschiși, în vorba lui dulce dar fermă, găseai imediat chipul marelui teolog, ori a părintelui duhovnicesc ce exercita acea paternitate duhovnicească, asemenea marilor părinți ai Bisericii din trecut.

2. Sfânta Treime – structură a supremei iubiri

Gândirea personalistă fundamentată biblic și patristic accentuează valoarea persoanei, plecând de la învățătura despre Sfânta Treime. În această perspectivă, accentul nu este pus pe unitatea ființei, argumentată scolastic, ci pe Dumnezeu cel viu al Revelației biblice care se descoperă prin comuniunea de nesfârșită viață a Persoanelor Sfintei Treimi. Această înțelegere subliniază că persoana este mai presus decât ideea. Doar întâlnirea cu Dumnezeu ca o comuniune supremă de iubire a Persoanelor, determină o depășire a abordării exclusiv conceptuale a tainei dumnezeirii. Persoana nu se reduce la idee, la concept, întrucât este însetată mereu de o relație vie și iubitoare cu alte persoane. În comunicarea dintre persoane ideile reprezintă doar ceva parțial. Plinătatea comunicării se realizează în cadrul întâlnirii și a comuniunii de viață între persoane.

Părintele Dumitru Stăniloae arată că întrucât setea de comuniune nesfârșită a persoanei poate fi hrănită numai printr-o iubire infinită, el prezintă Sfânta Treime ca structură a supremei iubiri. Iubirea nu poate fi numai gândită, ci se cere trăită. Ea presupune în mod existențial actul de viață al dăruirii și al primirii. Îar această viață de comuniune în iubire are ca structură și model Sfânta Treime.

Iubirea fundamentată pe relațiile dintre Persoanele Sfintei Treimi nu este uniformă. „*Dar comunitatea treimică a Persoanelor dumnezeiești, structură dinamică a iubirii nesfârșite, nu e o iubire uniformă a celor trei Persoane între Ele, ci o iubire de Tată, de Fiu și*

o comunicare ipostaziată între Ele, în Persoana Duhului Sfânt. Iubirea nu e uniformă. Sensibilitatea Tatălui față de Fiul ia chipul ipostatic mângâietor al Duhului Sfânt. Tatăl se bucură împreună cu Duhul, de Fiul. Dar această mângâiere ipostatică a Tatălui, îndreptată spre Fiul, face și pe Fiul să răspundă cu o simțire intensificată a iubirii Tatălui față de El”¹.

3. Despre intersubiectivitatea divină

Părintele Profesor Dumitru Stăniloae arată că în Sfânta Treime este trăită subiectivitatea pură. Fircărui Subiect treimic îi sunt interioare celelalte două. Intersubiectivitatea treimică exprimă reciproca afirmare, transparența și interioritatea desăvârșită a Persoanelor Sfintei Treimi. Caracterul pur al Subiectelor divine presupune o deplină intersubiectivitate a lor. Fiecare Persoană dumnezeiască împărtășește în mod distinct întreaga ființă divină. Tatăl Îl naște pe Fiul, însă aceasta nu presupune oarecum că Fiul este un obiect al Tatălui. Fiecare își trăiește propria subiectivitate într-o relație de afirmare reciprocă. De aceea este folosită și expresia „*Fiul se naște din Tatăl*”. Tatăl se cunoaște prin Fiul și Fiul prin Tatăl. Intersubiectivitatea divină presupune afirmarea reciprocă a Persoanelor Sfintei Treimi, fără să se ajungă la confuzia modurilor de împărtășire a ființei dumnezeiești.

Astfel, „*Intersubiectivitatea și afirmarea reciprocă face ca Tatăl, trăindu-se ca Tată, trăiește ca Tată toată subiectivitatea filială a Fiului; subiectivitatea Fiului Îi este interioară, dar ca unui Tată. Îi este nesfârșit mai interioară de cum îi este interioară unui tată pământesc subiectivitatea filială a fiului său, sau de cum îi este interioară unei mame subiectivitatea filială a fiului ei, făcând-o să se poată substitui fiului ei și să trăiască cu mai multă intensitate decât el bucuriile și durerile lui. Dar precum Tatăl dumnezeiesc trăiește subiectivitatea Fiului în subiectivitatea Sa părintească, fără să le amestece, ci intensificându-le, așa și Fiul trăiește subiectivitatea părintească a Tatălui în subiectivitatea Sa filială, sau ca Fiu. Totul e comun și perihoretic în Treime, fără ca în această mișcare comună a subiectivității Unuia în altul să se confunde modurile distincte ale trăirii împreună a acestei subiectivități”². Părintele Stăniloae arată că: „*Tatăl se cunoaște pe Sine în Fiul și prin Fiul, numai întrucât Fiul ca imagine reală a Tatălui proiectează spre Tatăl existența Sa, ca Fiu al Tatălui; dar și Fiul Se cunoaște pe Sine prin aceasta. Tatăl Se cunoaște pe Sine în Fiul nu ca într-o imagine pasivă a Sa, ci ca într-o imagine activă, care întoarce și ea spre Tatăl cunoașterea sa despre El, cunoaștere ce a devenit posibilă întrucât a luat naștere ca imagine reală perfectă a Tatălui. Nașterea Fiului de către Tatăl e premisa cunoașterii de sine a Tatălui, realizată în mod comun cu Fiul”³.**

4. Despre unitatea intratreimică – ca unitate în iubire

Dumnezeu, unul și întreit în același timp, reprezintă taina care structurează învățătura de credință creștină. Este prin excelență o realitate apofatică, imposibil de cuprins în tiparele logicii formele. Unitatea intratreimică nu este de ordin principal sau juridic, ci se manifestă ca unitate în iubirea desăvârșită existentă între Persoanele Sfintei Treimi, de ordin duhovnicesc, întemeiată prin Tatăl. Unitatea intratreimică nu presupune nici confuzie depersonalizantă, nici o structură a monadelor.

În unitatea intratreimică asumată ca unitate de iubire desăvârșită este trăită o reciprocă dăruire a Persoanelor. Plenitudinea existenței intratrinitare este trăită ca o bucurie a dăruirii. În acest act de viață al dăruirii desăvârșite este trăită cu intensitate deopotrivă taina persoanei și a

¹ Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitatea ortodoxă. Ascetica și mistica*, 3, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București – 1992, pag. 36-37.

² *Idem*, Teologia Dogmatică Ortodoxă, *Învățătura creștină ortodoxă despre Dumnezeu*, vol. 1, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București – 1996, p. 209.

³ *Ibidem*, p. 206.

comuniunii. Persoana nu rămâne în izolare, ci este deschisă spre comuniune. Această comuniune este structurată prin iubirea intratrinitară care presupune cuprinderea reciprocă a Persoanelor.

Prin unitatea intratreimică trăită ca unitate de iubire, afirmarea fiecărei Persoane se face prin dăruirea față de celelalte Persoane: „În iubirea deplină persoanele nu se dăruiesc numai reciproc și nu se acceptă numai, ci se și afirmă, se pun în existență prin dăruire reciprocă. Iubirea divină este autoeficientă. Tatăl pune pe Fiul din veci în existență, prin dăruirea integrală a Sa, iar Fiul afirmă pe Tatăl continuu ca Tată, prin faptul că se acceptă pus în existență prin Tatăl, prin faptul că se dăruiește Tatălui ca Fiu. Iar Dumnezeu nu poate fi lipsit de o iubire perfectă și veșnică. Punându-se reciproc în existență prin iubirea perfectă, actele prin care se săvârșește aceasta sunt acte din veci și au un caracter de acte cu totul personale, deși sunt acte în care persoanele divine sunt împreună active”⁴.

În relația de dăruire reciprocă este păstrat și valorificat specificul fiecărei persoane: „O persoană divină se dăruiește în iubirea sa supremă alteia, fără să se poată pierde. Persoana pusă în existență are totul din dăruirea celeilalte. Dar dăruirea e reciprocă între persoanele ce se iubesc, prin urmare și între persoanele divine. Astfel bucuria Persoanei divine care are etern inițiativa dăruirii este îndoită: aceea de a se dăruii, punând în existență pe alta care să poată primi darul, care să se poată împreună-bucura cu ea de plenitudinea ființei, și aceea de a primi iarăși ființa dăruită, dar ca semn al iubirii celeilalte. Tatăl și Fiul își păstrează însă în această reciprocă dăruire poziția proprie. Fiul se bucură de darul existenței primite de la Tatăl, iar Tatăl se bucură de darul darului său primit de la Fiul”⁵. Relațiile intratreimice exprimă un mod de existență în care sunt ținute împreună atât unitatea cât și distincția. Într-o reciprocă interioritate a Persoanelor se întărește subiectivitatea proprie și a celorlalte Persoane în relații unitare. Unitatea este trăită prin distincțiile Persoanelor, prin valorificarea darurilor specifice într-un act de comuniune profundă. Distincția nu dispersează unitatea și unitatea nu anulează distincția. Persoanele Sfintei Treimi sunt desăvârșit interioare din veșnicie.

Plinătatea existenței divine se manifestă prin comuniunea interpersonală. În această comuniune Tatăl și Fiul se afirmă și se descoperă reciproc. Părintele Stăniloae arată că: „Fiul e chipul și strălucirea eternă a Tatălui. Fiul e înțelepciunea Tatălui, e Cuvântul revelator al plenitudinii Lui, precum Tatăl este izvorul acestei înțelepciuni și al Cuvântului revelator. Tatăl ca gândirea pe care o are Tatăl despre sine însuși, iar Fiul ca un <<chip>> gândit al Tatălui, cum spun unii Părinți orientali, sau ca Logosul ieșit din Mentea paternă. La Dumnezeu gândirea nu e una și existența alta. Gândindu-se pe sine, Tatăl se reduplică ipostatic, fără să se dubleze ca ființă. Gândindu-se pe sine, El se cunoaște pe sine și ca cel ce gândește și ca cel gândit, cunoscut de sine. El privește pe Fiul, <<Adevărul>> ipostatic, adică pe sine însuși ca alt eu, știindu-se în același timp ca izvorul acestui <<chip>> perfect al Său”⁶.

5. Despre Dumnezeu Tatăl – ca temei al unității intratrinitare

Unitatea Sfintei Treimi având ca temei Persoana Tatălui este una dinamică în care sunt valorificate distincțiile Persoanelor Sfintei Treimi prin relații unitare. Nu este o unitate abstractă, ci una de viață prin care este evidențiată reciprocitatea desăvârșită în cadrul relațiilor intratrinitare. Faptul că Tatăl îl naște pe Fiul și îl purcede pe Duhul, determină și o relație de reciprocitate între Fiul și Duhul.

⁴ Idem, S.T. nr. 5-6/1970, *Sfânta Treime, structura supremei iubiri*, pag. 336.

⁵ Ibidem, S.T. nr. 5-6/1970, *Sfânta Treime, structura supremei iubiri*, pag. 338.

⁶ Ibidem, S.T. nr. 5-6/1970, *Sfânta Treime, structura supremei iubiri*, pag. 344.

Această relație îl evidențiază pe Tatăl ca temei al uității intratrinitare. Duhul Sfânt purcede din Tatăl și prin Duhul, Fiul se întoarce spre Tatăl pentru a iubi prin El pe Tatăl. Reciproc, Tatăl îl purcede pe Duhul pentru a iubi prin El pe Fiul. Astfel se poate observa o relație internă între purcederea Duhului și nașterea Fiului. Nu există o exterioritate între nașterea Fiului din Tatăl și purcederea Duhului din Tatăl, întrucât Duhul este din Tatăl împreună cu Fiul. Dumnezeu Tatăl ca temei al unității intratrinitare nu anulează specificul relațiilor între Persoanele Sfintei Treimi. Părintele Stăniloae arată că: „*Fiul iubește prin Duhul pe Tatăl ca pe Cel ce L-a născut pe El și L-a purces pe Duhul, deci prin această iubire nu i se schimbă însușirea de Fiu, ca să devină identic cu Tatăl. Iubirea Lui față de Tatăl e altfel decât iubirea Tatălui față de El. Fiul prin Duhul răspunde cu bucuria Sa la bucuria Tatălui față de El; adică Fiul nu are inițiativa bucuriei. Ca atare Fiul nu are Duhul asemenea Tatălui, ca purcezându-L din Sine ca și Tatăl, ci ca Cel ce-L are pe Duhul din Tatăl, ca Cel ce-L are pe Duhul ca Fiu. Dacă L-ar avea și Fiul pe Duhul ca unul ce-L purcede, nu s-ar mai raporta prin Duhul față de Tatăl ca un Fiu față de Tatăl*”⁷.

Persoana Tatălui este temeiul de nezdruccinat al unității treimice. Din Tatăl izvorăște întreaga existență. Sfântul Ioan Damaschinul îl numește pe Tatăl, „*abis al ființei*” și Minte ca „*abis al rațiunii*”. Sfântul Maxim Mărturisitorul îl arată pe Tatăl ca Mentea cea necunoscută. Fiul este chip al Tatălui, iar Duhul este viața Tatălui sau iubirea Lui. Plecând de la această realitate, este important de observat reciprocitatea dintre adevăr și iubire. Iubirea autentică poate fi trăită numai întru Adevăr. Tatăl își cunoaște chipul Său, iubindu-L și iubirea este relația față de Adevăr. „*Tatăl, văzându-și chipul ipostatic în Fiul, își iubește acest chip. Iubirea sa, care este expresia cea mai proprie a vieții spirituale, este un alt mod de revelare a Sa. Dar un mod care îi revelează tot așa de deplin ca și chipul Său. Și fiecare din aceste moduri ipostatice poartă în sine și celelalte moduri împreună cu întreaga ființă divină. Astfel fiecare ipostas poartă toată dumnezeirea, dar în modul propriu. Și toate trei sunt necesare pentru a ipostasia plenitudinea dumnezeirii. În special sînt necesare modul <<chipului, sau al <<Adevărului>> și al <<Iubirii>> pentru a revela pe Tatăl în care adâncul abisal al dumnezeirii e un mod neoriginal și de origine a modurilor revelatoare*”⁸.

6. Despre unitatea de ființă între Dumnezeu Tatăl și Dumnezeu Fiul. Fiul ca Logos al Tatălui

Ființa divină există din veșnicie în modul dăruirii ei de către un ipostas altui ipostas. „*Menținerea unității de ființă între Tatăl și Fiul e asigurată prin dăruirea desăvârșită a întregii ființe prin naștere de către un ipostas și prin primirea ei totală prin nașterea de către alt ipostas. Dar Dăruitorul prin naștere, sau Tatăl, privește în același timp cu bucuria deplinei iubiri spre Cel ce există prin dăruirea Sa de Sine. Și Primitorul existenței prin naștere, la fel. Cel ce există ca rod al dăruirii desăvârșite prin nașterea din primul ipostas, se bucură de Dăruitorul existenței Sale prin naștere, însă nu ca Cel ce este El însuși izvorul acestei bucurii, căci tot ce are El, are de la Tatăl și nimic de la Sine*”⁹.

Sfântul Atanasie cel Mare arată că Dumnezeu este adevărat numai pentru că este un Tată care are un Fiu. Numai așa Dumnezeu este Persoană care Se dăruiește și prin iubirea veșnică pe care o are pentru Fiul, poate să-și extindă această iubire și la alți fii. Pentru că Dumnezeu este un Tată personal, el aduce la existență persoane cărora le acordă iubire și valoare veșnică. Sfântul Atanasie cel Mare insistă că Fiul este Cuvântul și Înțelepciunea Tatălui. „*Persoana iubită reprezintă logosul sau sensul, pentru persoana iubitoare. Fiul Cel*

⁷ *Idem*, Ortodoxia, nr. 4, 1964, *Relațiile treimice și viața Bisericii*, pag. 516.

⁸ *Idem*, S.T. nr. 5-6/1970, *Sfânta Treime, structura supremei iubiri*, pag. 348.

⁹ *Idem*, Ortodoxia nr. 1/1979, *Ființa și ipostasurile în Sfânta Treime, după Sfântul Vasile cel Mare*, pag. 71-72.

iubit al Tatălui reprezintă Logosul, sau Cuvântul Tatălui. Și cum Dumnezeu are un sens din eternitate, din eternitate el este un Tată și un Fiu. În iubirea față de Fiul se pune în evidență înțelepciunea Tatălui, cum se pune în evidență în iubirea noastră față de altă persoană înțelepciunea noastră”.

Cuvântul Tatălui nu este doar rostitor, ci este Fiul, este Subiect al relației cu Tatăl. În această relație Tatăl se dăruiește integral Fiului. Cuvântul lui Dumnezeu spune: *„Toate câte are Tatăl ale Mele sunt”*. Tatăl este începutul existenței Care este trăit ca Persoană în relația Sa de dăruire față de Fiul. Tatăl este ipostasul – izvor, *„dar acest început fără început are în același timp în el dinamismul dăruirii. El e Tată în sensul adevărat al cuvântului. Ca atare El se trăiește ca dragoste ultimă dăruitoare. Ca atare are un Fiu, Căruia i se dăruiește în întregime. Căci un Tată deplin se dăruiește deplin. Față de El Fiul se trăiește ca Fiu desăvârșit, ca Cel ce primește totul. Tatăl se revelează în Fiul în întregime. Fiul îl revelează pe Tatăl în întregime. El e Cel ce pune adâncul obârșiei dăruitoare a Tatălui în lumină, El e dovada acestei obârșii dăruitoare. Având tot ce are Tatăl în mod manifestat, Fiul și Cuvântul e numai sensul, ci și puterea, viața lucrarea totală a Tatălui în care își arată iubirea Lui totală”*.

7. Sfânta Treime ca existență desăvârșită

Existența care nu este conștiință de sine nu este deplină. Rostul existenței se împlinește prin persoană. Persoana presupune deopotrivă conștiința propriei identități și capacitatea dăruirii de sine, trăirea bucuriei rezultată din dăruirea față de celălalt. Persoana este existență dăruitoare și primitoare, capabilă să comunice bucuria trăită. O persoană nu-și poate fi autosuficientă. Existența ei se împinește prin relația cu altă persoană. În Sfânta Treime este structurată existența desăvârșită, întrucât există și cea de-a treia Persoană capabilă să împărtășească printr-o experiență proprie relația de dăruire reciprocă dintre Tatăl și Fiul. Tatăl este originea exclusivă a Fiului și a Duhului Sfânt, deoființă cu El. Tatăl prin Fiul și în Duhul Sfânt este originea a tot ce există. Sfântul Apostol Pavel mărturisește: *„îmi plec genunchii înaintea Tatălui Domnului nostru Iisus Hristos din Care își trage numele orice ființă în cer și pe pământ”*¹⁰. Este interesant că Sfinții Părinți nu spun direct că Tatăl este deoființă cu Fiul și cu Duhul Sfânt, ci afirmă că Fiul și Duhul Sfânt sunt deoființă cu Tatăl. Ființa divină este comună, dar ea este comunicată din veșnicie de către Tatăl.

Unitatea de ființă a Sfintei Treimi având ca teme Persoana Tatălui indică o gândire personalistă. Părintele Dumitru Stăniloae afirmă: *„Această înțelegere a Treimii, deși nu neagă unitatea de ființă a Persoanelor, este profund personalistă și nu vedem în ea înclinarea de a deduce Persoanele din ființă. Ființa divină nu e decât în Persoane, fiindcă se comunică din Persoana Tatălui. La originea tuturor e un Tată Persoană, nu o esență. În Sfânta Treime Tatăl e într-o veșnică dăruire de Sine, Fiul într-o veșnică primire a Tatălui și Duhul Sfânt într-o veșnică participare la bucuria Tatălui care se dăruiește și a Fiului care-L primește”*¹¹. Relația de comuniune intratrinitară este temeiul extinderii iubirii în planul creației: *„Numai Treimea ca existență plenară identică cu binele desăvârșit, trăit de Tatăl ca veșnică dăruire de Sine și de Fiul ca veșnică primire fericită a Tatălui, având fiecare participant la bucuria Unuia de Altul pe Duhul Sfânt, umple de sens existența. Numai pentru că Dumnezeu este un Tată care din veci și până în veci se dăruiește cu iubire unui Fiu, acest Dumnezeu voiește să aibă și alte existențe conștiente cărora să le dăruiască existența ca un bine și care să primească cu mulțumire și pentru veci existența, asemenea Fiului. Și numai pentru că în Dumnezeu, este și un Fiu, acest Fiu voiește ca să iubească și alte ființe conștiente pe Tatăl*

¹⁰ Efeseni 3, 14-15.

¹¹ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Ortodoxia, nr. 2, 1986, *Sfânta Treime creatoarea, mântuitoarea și țința veșnică a tuturor credincioșilor*, pag. 16-17.

asemenea Lui pentru primirea existenței de la El. Și numai pentru că Tatăl rămâne Tată în veci, iar Fiul, Fiu în veci, ne vom bucura și noi în veci de afecțiunea dăruitoare a Tatălui către noi cei uniți cu Fiul și de voința Fiului de a ne avea uniți cu Sine în veșnica iubire față de Tatăl, de la care primim împreună cu Fiul toate, Fiul ființa, iar noi toate darurile create și necreate. Dacă Treimea este binele desăvârșit din veci și până în veci, ea nu ne creează numai pentru o existență temporală, ci pentru o existență spre fericirea veșnică, în împărtășirea de binele sau de iubirea care este Ea”¹².

Relația de comuniune desăvârșită între Tatăl și Fiul structurează întreaga existență creată, orientând-o eshatologic spre împărăția comuniunii veșnice. Împărăția cerurilor ne dezvăluie Sfânta Treime ca țintă veșnică pentru întreaga creație. Această împărăție a Sfintei Treimi, pregustată istoric în Biserică este veșnică. Încă de la conceperea ca om a Fiului Celui Preaînalt, îngerul spune Fecioarei că „Împărăția Lui nu va avea sfârșit”¹³. Această afirmație este reluată în Crezul pe care-l mărturisim la fiecare Sfântă Liturghie. În Cartea Apocalipsei se vorbește de împărăția veșnică a Tatălui și a Fiului: „Împărăția lumii a ajuns a Domnului nostru (Tatăl) și a Hristosului Său și va împărăți în veci”¹⁴. Împărat va fi Mielul înjunghiat, dar și Tatăl. „Și tronul lui Dumnezeu și cel al Mielului va fi într-însa”¹⁵. În mod insistent viața liturgică a Bisericii ne prezintă împărăția veșnică a Sfintei Treimi.

8. Despre Sfânta Treime și existența, misiunea și sobornicitatea Bisericii

Biserica este prezența Sfintei Treimi între credincioși prin harul dumnezeiesc, căci în ea Tatăl este prezent prin Fiul și Duhul Sfânt, iar Duhul Sfânt întrucât este în Tatăl și în Fiul, îi ridică la o unire harică cu întreaga Sfânta Treime. Trup tainic al lui Iisus Hristos, Biserica apare ca o realitate divino-umană, teandrică, sacramentală, prin care plinătatea iubirii și vieții treimice este împărtășită credincioșilor în comuniunea iubirii, în trăirea lor sobornicească, comunitară. Cu aceasta ajungem la înțelegerea sobornicității Bisericii în strânsă legătură cu Sfânta Treime. Numai în lumina dogmei Sfintei Treimi se descoperă, în adevăratul ei înțeles, sobornicitatea Bisericii. Noi credem în Biserica una, sfânta, sobornicească și apostolică. Așa mărturisim în Simbolul Credinței. Aceasta este tradiția creștină a Bisericii învățată de Sfinții Părinți, afirmată de sinoade și păstrată de creștinătate de-a lungul veacurilor. Biserica este comunitară și sobornicească în structura ei, deoarece realizează între membrii ei o trăire după chipul vieții treimice. În acest înțeles, tradiția ortodoxă vede fundamentul și temeiul sobornicității în Sfânta Treime.

9. Sobornicitatea Bisericii, aspect caracteristic al ecleziologiei ortodoxe

Încercând să definim al treilea atribut al Bisericii, acela de sobornicească, o analiză etimologică a cuvântului ni se pare necesară. Cuvântul "sobornicesc" este echivalentul cuvântului "catholic", cele două cuvinte fiind sinonime. Textul slavon al Simbolului de Credință traduce adjectivul katoliki - cu cel de "soboroaia", iar cuvântul "sobornost" apare în teologia ortodoxă rusă a secolului al XIX - lea, în opera teologului Alexie Homiacov, redând ideea de catolicitate, pe care o dezvoltă în scrierile sale despre Biserică. Rădăcina slavă "sobor" vrea să spună "adunare", iar forma verbală a cuvântului (sobirati) are înțelesul de "a aduna", "a uni". A crede în Biserica sobornicească este a crede într-o Biserică ce adună și unește. Termenul de "sobornost" (sau soborny) derivat din rădăcina "sobor" primește o nouă

¹² *Idem*, Ortodoxia, nr. 2, 1986, *Sfânta Treime creatoarea, mântuitoarea și ținta veșnică a tuturor credincioșilor*, pag. 17.

¹³ Luca, 1, 33.

¹⁴ Apocalipsa 11, 15.

¹⁵ Apocalipsa 22, 3.

nuanță, fără a pierde prin aceasta sensul lui direct, acela de catolic sau catolicitate. S-ar mai putea traduce "sobornost" prin sinfonicitate, unanimitate, ca și prin cel de sinodalitate (Biserica este sinodală în viața ei de unitate în Duhul Sfânt, în organizarea ei ierarhică, în menținerea vieții ei prin sinoade, soboare). Cuvântul catolic are mai mult un înțeles calitativ, decât cantitativ. În documentele creștine cele mai vechi, termenul katoliki nu a fost folosit într-un sens cantitativ, pentru a desemna extensiunea spațială a Bisericii, ci el viza mai mult integritatea doctrinei, a tradiției în opoziție cu învățăturile eretice. Catolicitatea are, astfel, mai mult înțelesul de ortodox, de ceea ce este adevărat, decât cel de "universal". În acest sens, termenul pare să fie folosit pentru prima dată de Sfântul Ignatie al Antiohiei și apoi în Martiriul Sfântului Policarp al Smirnei. Cuvântul catolic re apare la Sfântul Clement Alexandrinul cu sensul de Biserica adevărată în opoziție cu grupările eretice". Biserica "catolică" este cea care se afla în adevăr, care participă la adevăr și trăiește viața adevărată. În Apus, în Occident, prin Fericitul Augustin, acest termen a primit o interpretare exclusiv cantitativă. După Fericitul Augustin, identificarea celor două noțiuni, catolic și universal, a fost adoptată în vocabularul teologic apusean și occidental, încât atributul de catolicitate are până astăzi înțelesul de universalitate.

Catolicitatea nu este un termen spațial pentru a desemna întinderea Bisericii creștine, ci o calitate intrinsecă, ce are de la început și va fi totdeauna proprie Bisericii, independent de condițiile istorice în care spațiul și numărul credincioșilor ei ar putea fi mai mult sau mai puțin limitate. S-a voit adeseori să se înțeleagă prin catolicitate, întinderea Bisericii în lume. Dacă s-ar primi o astfel de definiție, ar trebui să recunoaștem că Biserica creștină din ziua Pogorârii Sfântului Duh a fost departe de a fi catolică (adică sobornicească sau comunitară), că Biserica nu devine catolică decât în epoca modernă și nici până astăzi ea nu este încă în mod definitiv catolică. Biserica nu este mai puțin sobornicească în ziua Pogorârii Sfântului Duh decât astăzi. Ea a fost întotdeauna sobornicească și va rămâne până la sfârșitul veacurilor. Adevărata catolicitate (sobornicitate) a Bisericii nu poate fi măsurată prin semne exterioare, căci ea este o însușire lăuntrică și interioară a Bisericii, menținută de Duhul Sfânt, care sălășluiește în ea: "Ceea ce constituie Biserica - zicea Alexie Homiacov - nu este nici cifra numerică a credincioșilor, nici adunarea lor vizibilă, ci legătura însăși care îi unește". În locul atributului de "catolicitate", care a luat astăzi sensul de universal și are o tendință primațială, definind o confesiune creștină, Ortodoxia folosește expresia de sobornicitate în înțelesul de unire intimă a membrilor Bisericii într-un întreg, ceea ce are ca urmare că în întreg se reflectă viața tuturor și fiecare reflectă viața întregului. Fiecare există prin întreg și întregul se susține prin legătura tainică ce le unește pe toate. Sobornicitatea este această legătură a fiecăruia cu întregul, care nu se schimbă în ființă prin împărțire, ca focul și scânteia, ca marea și apa, deoarece are aceeași ființă în partea cea mai mică și în cea mai mare. Aici este sobornicitatea Bisericii: manifestarea întregului în fiecare și legătura fiecăruia cu întregul. Sfinții Părinți ai Bisericii au insistat asupra acestui aspect al sobornicității Bisericii. Pornind de la textul Sfântului Apostol Pavel: "Dacă toate ar fi un mădular, unde ar fi trupul?" (I Cor. XII, 14), Sfântul Ioan Gură de Aur zice: "Dacă nu ar fi între voi multă deosebire, n-ați fi un trup, iar nefiind un trup, n-ați fi una; iar nefiind una n-ați fi de aceeași ființă. Deci, dacă ați fi toți de aceeași cinste, n-ați fi un trup; iar nefiind un trup, n-ați fi una; iar nefiind una, cum ați fi de aceeași ființă ? Acum însă, tocmai pentru că nu aveți toți un singur dar, sunteți un trup, sunteți toți una". Sfântul Ioan Gură de Aur surprinde aici caracterul paradoxal al întregului organic, care se arată în diversitatea sa lăuntrică și în unitatea sa. Aceasta este taina întregului: comunul care leagă mădularele între ele și pe care îl servește fiecare". Este o legătură sobornicească între membrii Bisericii. Ei se susțin unii pe alții în întreg. Toate mădularele sunt egale în cinste, întrucât fie că se face prin el o lucrare mai mică sau mai mare, o face același organism întreg și este la fel de necesară pentru menținerea întregului. Mădularele sunt atât de strâns legate între ele prin întregul organic încât prin distrugerea unuia se distrug și celelalte.

Reținem din aceste texte ale Sfântului Ioan Gură de Aur legătura fiecărui mădular cu întregul și lucrarea întregului prin fiecare mădular. Acest întreg, în cazul nostru, este Biserica.

Tradiția și spiritualitatea ortodoxă a intuit substanța, conținutul și esența sobornicității Bisericii. Sobornicitatea este taina întregului, plenitudinea și totalitatea Trupului tainic al lui Iisus Hristos. Membrii Bisericii sunt într-o legătură sobornicească în măsura în care fiecare membru nu se desparte și separă de întreg Trupul tainic al lui Iisus Hristos. Sobornicitatea este expresia integrității vieții Bisericii. Sobornicitatea și catolicitatea se arată și în rugăciunea Bisericii, știind că toate mădularele Trupului lui Iisus Hristos se desăvârșesc prin rugăciunea reciprocă. Fiecare se roagă și pentru alții și alții pentru fiecare: "Noi ne rugăm - zice Alexie Homiacov - pentru că nu putem să nu ne rugăm și această rugăciune a tuturor pentru fiecare și a fiecăruia pentru toți este ca sângele care circulă în tot Trupul Bisericii". Această rugăciune a fiecăruia pentru toți și a tuturor pentru fiecare este expresia legăturii, raportului și relației între credincioși. Cu alte cuvinte, sobornicitatea Bisericii nu se limitează numai la relațiile între cei vii, ci și la cele dintre ei și cei adormiți prin rugăciunile și pomenirile ce se fac pentru cei decedați sau trecuți la cele veșnice. În Sfânta Liturghie a Bisericii Ortodoxe se realizează o adevărată comuniune a viilor și a morților. În mod concret, sobornicitatea Bisericii se manifestă și exprimă în actele de cult, ca acte de trăire comună a credinței, însă Biserica este sobornicească în viața ei spirituală și duhovnicească, ca și în organizarea ei ierarhică, în doctrină și dogmă, ca și în cult. Natura Bisericii este sobornicească, comunitară. Așa cum Iisus Hristos strălucește în fiecare din mădularele îndumnezeite ale Trupului Său tainic, în același fel strălucește sobornicitatea în fiecare parte a Bisericii și în toată Biserica. Viața ei întreagă este o viață de comuniune și iubire. Biserica este sobornicească și comunitară în toate elementele sale. Nici unul nu se mântuiește singur, nu se sfințește singur, ci în Biserică, împreună cu ceilalți membri, în strânsă legătură cu ei.

10. Sobornicitatea Bisericii, chipul relațiilor treimice. Aspectul trinitar al sobornicității Bisericii

Ecleziologia ortodoxă este trinitară prin excelență. Viața Bisericii este comuniunea cu viața Sfintei Treimi sau viața dumnezeiască, împărtășită prin har credincioșilor. Noi participăm la aceeași Viață, care este viața lui Dumnezeu, pentru că noi suntem una în Iisus Hristos, iar viața trinitară sau treimică este comunicată prin Iisus Hristos în Duhul Sfânt, încât "Biserica este o societate a persoanelor umane laolaltă cu persoanele divine". Sobornicitatea Bisericii după chipul perihorezei treimice este atestată de Iisus Hristos în cuvintele: "Ca să fie una... precum suntem și Noi... după cum Tu, Părinte întru Mine și Eu întru Tine, ca să fie întru Noi... precum și Noi una suntem: Eu întru ei și Tu întru Mine, ca să fie desăvârșiți" (Ioan XVII, 20, 22-23 , cf. Efes. IV, 4-6). Dumnezeu este de fiecare dată unul și treimic: unul în ființa Sa și treimic în ipostase, Dumnezeu unic în trinitate și trinitatea într-un Dumnezeu unic. Nu se află ființa divină în afara de persoane, dar nu se afla persoana în afara ființei. În ființa divină nu se află nimic din ce nu ar fi în ipostas, care ar trăi dincolo de persoană. Între persoană și ființă nu se află opoziție. Persoana este un mod unic de a conține ființa. Dumnezeu este unitate prin rațiunea ființei, și Treime prin modul existenței. Ipostasurile treimice au aceeași unică ființă. Fiecare persoană cuprinde întreaga ființă divină și se găsește întreagă în celelalte două persoane. Fiecare ipostas este un subiect absolut care poartă în el toată dumnezeirea în baza existenței perihoretice. Sfântul Maxim Mărturisitorul zice: "Dumnezeirea este în Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. Aceeași este întreagă în întreg Tatăl; și Tatăl este întreg în aceeași întreagă; și aceeași este întreagă în întreg Fiul; și Fiul este întreg în aceeași întreagă; și aceeași este întreagă în întreg Sfântul Duh; și Duhul Sfânt este întreg în aceeași întreagă... căci nu se împarte dumnezeirea... Tatăl este întreg în întreg Fiul și în întreg Duhul Sfânt în chip desăvârșit; și întreg este Fiul în întreg Tatăl și în întreg Duhul Sfânt, în

chip desăvârșit și întreg este Duhul Sfânt în întreg Tatăl și în întreg Fiul, în chip desăvârșit". În Sfânta Treime, fiecare ipostas este un întreg și întregul divin este în fiecare ipostas, iar întregul dintr-un ipostas este întreg în întregul celorlalte două ipostasuri. Aceasta nu înseamnă că fiecare ipostas este absolut identic cu celelalte ipostase ale Sfintei Treimi, căci această identitate ar nimici și anula unicitatea fiecărui ipostas. Precum în Dumnezeu fiecare din cele trei persoane, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, nu sunt o parte din Sfânta Treime, ci Dumnezeu întreg, la fel "Biserica - zice Vladimir Lossky - nu este o federație a părților ei, căci fiecare parte în ea se identifică cu întregul, exprimă întregul, vrea tot ce vrea întregul, nu există în afara întregului". Taina sobornicității descoperă în viața Bisericii viața perihoretică a Sfintei Treimi. În această cuprindere de către fiecare ipostas divin, în subiectivitatea sa pură, a obiectivității subiective a celorlalte două persoane divine, ca subiectivitate a sa, subiectivitate care constituie pentru celelalte forma obiectivă a aceleiași conținut subiectiv, în această trăire a întregului univers divin de către fiecare persoană divină, dar în legătură cu întregul treimic, se află și taina întregului din Biserică. Biserica este sobornicească în întregul ei ca și în fiecare din părțile ei. Fiecare parte are aceeași plinătate ca și întregul. "Biserica - zice teologul Alexander Schmemmann - este sobornicească (catolică) în măsura în care fiecare din părțile sale nu este numai în acord cu întregul, ci se identifică și se încorporează în el (în întreg) partea, în alți termeni, este întregul".

Conștiința sobornicească a Bisericii nu este conștiința comună, ci conștiința personală a totalității creștinilor. Este conștiința, ce se prezintă ca "întreg", ca "adevar sobornicesc", ca adevăr al întregului, în Biserică, credincioșii sunt legați unii cu alții și fiecare cu întregul. De aceea bucuria și suferința fiecărui mădular este și bucuria și suferința întregului, și invers. Căderea în păcat a unui credincios întristează pe fiecare dintre noi, semenii și frații lui, și de aici sentimentul unei responsabilități pentru ceilalți. Ești răspunzător nu doar pentru tine, ci și pentru ceilalți frați ai tăi, cu care te simți legat în unitatea Trupului tainic al lui Iisus Hristos, printr-o țesătură sobornicească, deoarece Sobornicitatea este expresia acestei responsabilități pentru toți și pentru toate. Biserica nu formează numai o unitate în Iisus Hristos, în care nu s-ar afla decât o singură conștiință, conștiința persoanei lui Iisus Hristos, la care ar participa credincioșii, fiindcă aceasta ar însemna că Iisus Hristos cuprinde în El ipostasele umane ca părți din persoana Sa unică. Conștiința Bisericii, în acest caz, nu ar fi decât conștiința Fiului unic în care conștiințele umane ar dispărea ca persoane umane, distincte între ele și diferite de persoana lui Iisus Hristos. Aceasta ar fi o interpretare greșită. Prin faptul că noțiunea de persoană implică o ireductibilitate ontologică, este imposibil de a admite că o persoană ar putea fi cuprinsă într-o suprapersoană, ca parte a ei. Dacă noi suntem una în Iisus Hristos, unitatea noastră în El nu afectează de loc pluralitatea personală. Unitatea naturii noastre în Iisus Hristos nu exclude "poli-ipostaseitatea" umană. O pluralitate de centre personale însufleștește unitatea Trupului tainic al lui Iisus Hristos. Credincioșii nu sunt despărțiți între ei prin pluralitatea lor ipostatică, ci trăiesc în unitatea harică și în duhul iubirii: "Unitatea Bisericii - zice Alexie Homiakov - rezultă în mod necesar din unitatea lui Dumnezeu, deoarece Biserica nu este pluralitate de persoane în despărțire individuală, ci unitatea harului dumnezeiesc, care trăiește în pluralitatea creaturilor". (După cum afirmă și Părinții Profesori Dumitru Stăniloae, Ion Bria și Nicolae Fer). Sobornicitatea cuprinde nu numai unitatea, ci și pluralitatea; ea înseamnă un acord între unitate și pluralitate. Existând după chipul Sfintei Treimi, Biserica prezintă în ființa ei caracterul antinomic al identității și diversității simultane. În viața trinitară există o unitate de ființă și o pluralitate de persoane. Sfânta Treime este în același timp o identitate absolută și o pluralitate absolută. Teologia creștină a exprimat întotdeauna omousianitatea celor trei persoane divine și deosebirea lor ipostatică. Sfântul Grigore de Nazianz spune: "Când vorbesc despre Dumnezeu, voi trebuie să vă simțiți scâldați într-o singură lumină și în trei lumini. Eu spun trei, gândindu-mă la caractere proprii sau la ipostase... Și spun una sub raportul ființei, adică a dumnezeirii. Căci există acolo o împărțire

neîmpărțită, o unire care păstrează deosebirea. Unul singur în Trei, aceasta este dumnezeirea. Cei Trei sunt Unul singur". Dumnezeu se găsește într-o unitate de ființă, dar ființa divină există printr-o pluralitate ipostatică, care face ca fiecare persoană divină să-și mențină caracterul ei personal în unitatea ființială. Atingem aici izvorul însuși al sobornicității.

Biserica prezintă în ființa ei caracterul antinomic al unității în Iisus Hristos și al pluralității de ipostasuri. Taina sobornicității Bisericii se realizează în pluralitatea conștiințelor personale, ca un acord de unitate și pluralitate, după modelul vieții treimice. Sfânta Treime se reflectă în unitatea-pluralitatea Bisericii. Biserica deține și posedă sobornicitatea, pentru că Fiul și Sfântul Duh, trimiși de Tatăl, i-au revelat ei Trinitatea ca normă a vieții sale. Sobornicitatea - zice teologul rus Vladimir Lossky - "leagă Biserica cu Dumnezeu, care se revelează în ea ca Treime, acordându-i modul de existență propriu al unității-pluralității...", o viață după chipul "sobornicității divine", dacă îndrăznim să aplicăm acest termen ecleziologic Sfintei Treimi. Sfânta Treime comunică Bisericii sobornicitatea sa: o identitate inefabilă a unității și pluralității după chipul Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh. Persoanele dumnezeiești sunt într-o unitate omousianică. Credincioșii realizează între ei, prin trăirea lor sobornicească, o omousianitate, pentru că întregul ființează în fiecare parte. "Omul sobornicesc - zice teologul francez Oliver Clement - nu este numai asemenea cu ceilalți, el este omousian, după o identitate ontologică". În omousianitatea noastră suntem însă diferiți cum nu sunt persoanele divine, căci natura umană se repetă în mod diferit și distinct în fiecare eu uman. Credincioșii sunt cuprinși în Trupul tainic al lui Iisus Hristos într-o unitate omousianică și într-o pluralitate ipostatică. Sobornicitatea este acordul inefabil dintre unitatea și pluralitatea membrilor Bisericii.

În același timp, sobornicitatea este și o unitate de comuniune, comunicată Bisericii de Sfânta Treime. Persoanele dumnezeiești sunt și într-o unitate de comuniune deplină și desăvârșită, căci "unitatea divină - zice teologul rus Boris Bobrinskoy - nu este simplu unul din atributele lui Dumnezeu; ea este mai curând viața lui profundă și fructul iubirii ce există între persoanele divine. Unitatea nu este o confuzie depersonalizată, nici o structură a monadelor, nici suma părților unui întreg. Numai în Dumnezeu unitatea asigură o uniune deplină, care apară calitățile distinctive și absolute ale persoanelor". Unitatea Sfintei Treimi nu este o unitate în care persoanele divine se contopesc ca într-una singură, ci o unitate, care este fructul iubirii și comuniunii dintre persoane și care menține însușirile lor specifice. Unitatea de comuniune a Persoanelor dumnezeiești este împărțită vieții Bisericii, în care unitatea nu este o simplă unire între credincioși, ci "o unitate divino-umană, o unitate a oamenilor cu Dumnezeu, în comuniune cu această prezență, în participare comună la darurile ei". Sobornicitatea în acest sens este un anumit fel de unitate: unitatea de comuniune, o unire a iubirii, o viață în comun. Unitatea de comuniune este singura unitate în care persoanele umane își păstrează caracterul lor ipostatic. Sobornicitatea Bisericii se manifestă ca o comuniune între credincioși. Sfânta Treime este comuniune. După modelul Sfintei Treimi, omul este creat în comuniune. Fiecare persoană este în comuniune cu alte persoane. Martin Buber și multe sisteme de gândire din prima jumătate a secolului nostru au evidențiat faptul că omul este în comuniune și se descoperă pe sine ca "eu", în măsura în care descoperă pe ceilalți oameni ca "tu". Eu sunt împreună cu alții. "Eu devin în tu - zice Martin Buber - devenind eu, spun tu. Orice viață adevărată este întâlnire. Relația cu Tu este nemijlocită". Eu nu pot să-mi găsesc împlinirea mea ca existență decât în relație cu tu. În această cheneză a lui eu spre tu, eul își găsește existența sa. În relație cu tu, eu apare ca "persoană prin faptul că intră în relație cu alte persoane". Persoana umană poate să existe cu adevărat numai în comuniune cu alte persoane: "Faptul fundamental al existenței umane este omul-cu-omul". Comuniunea este totdeauna personală, ea este mereu o întâlnire a lui "eu" cu un "tu" în "noi". În comuniune adevărată nu există nici un obiect. Persoana nu este tratată de altă persoană, ca un obiect, ci ca un continuu "tu" al ei. Comuniunea este dincolo de orice obiectivitate ori subiectivizare. Credincioșii se

realizează pe sine în relație cu alții. În Sfântul Duh se împlinește relația vie, pentru că El este viața celor doi (sau a mai multora) întâlniți în El. Eu și tu se întâlnesc în sfera lui "între-doi". Sfântul Duh este această sferă a lui între-doi. Credincioșii se întâlnesc în Sfântul Duh. Sfântul Duh realizează sobornicitatea Bisericii deoarece este adevărata comuniune a credincioșilor în iubirea divino-umană, în iubirea lui Iisus Hristos. Credincioșii realizează între ei o comuniune în iubire, devenind pe pământ chip al Sfintei Treimi.

Viața dumnezeiască este împărtășită prin Sfântul Duh credinciosului, făcându-l pe acesta să trăiască cu frații săi într-o unitate de comuniune asemănătoare cu cea a Sfintei Treimi". Comuniunea este în iubire, iar iubirea deplină nu poate fi decât cu trei. Numai în al treilea iubirea celor doi se desăvârșește (După cum susținea și Părintele Profesor Dumitru Stăniloae). Dumnezeu trebuie să fie în trei persoane, pentru ca iubirea lui să fie perfectă. Numărul de trei este cel al lui Dumnezeu Treimic. Numai fiindcă sunt trei, persoanele divine se iubesc deplin. În trei este adevărul. Subiectul adevărului este mișcarea lui eu la el prin tu, căci "Adevărul - zicea teologul rus Pavel Florovsky - este contemplarea sinei sale printr-un altul în al treilea: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh... Subiectul adevărului este mișcarea a trei, însă... o mișcare substanțială. În Sfânta Treime sunt nu o persoană, nici mai multe, ci numai trei. Pavel Florovsky spune: "Nu trei ființe, ci una, nu un ipostas, ci trei... Nu pot exista mai mult ca trei, căci numai trei ipostasuri fac împreună din veșnicie, ceea ce sunt. Numai în unitatea celor trei primește fiecare ipostas o confirmare absolută". În afară de trei, persoanele divine nu pot exista real, căci numai întâlnirea celor doi în al treilea afirmă caracterul ipostatic al celor două persoane divine: "În unitatea a doi - zice Leo Karsawin - al doilea trăiește doar prin primul și nu există real în sine. De aceea, deosebirea lui este iluzorie. În afară de mișcarea la un al treilea, nu există în al treilea nici un "stâlp", nici o "temelie" a caracterului său ipostatic". Trei înseamnă viața divină. Unul este un lucru în sine, în timp ce doi se deschid într-un fel iubirii. Însă iubirea celor doi este imperfectă, pentru că iubind pe altul nu se iubește în fond decât pe sine. Este un egoism în doi. Iubirea dezinteresată, plină de sacrificiu, extatică, nu apare decât cu trei". Dumnezeu este iubirea desăvârșită, pentru că este din veci Sfânta Treime. Iubirea Tatălui și a Fiului se întâlnește în Duhul Sfânt. Iubirea reciprocă a Tatălui și a Fiului este purtată de Duhul Sfânt. El este cel ce oferă iubirea și este deplin în ceea ce dăruiește: "Tatăl este Iubitorul - zice teologul rus Evghenie Kovalevsky - pentru că El este izvorul iubirii, Fiul este Cel iubit, pentru că El este realizarea iubirii, în El iubirea se manifestă, Duhul Sfânt este iubirea, pentru că El este Cel ce dăruiește iubirea". În Sfânta Treime, fiecare trăiește în Altul, prin Altul, pentru Altul. Aceasta este iubirea fiecărei persoane: nimic în sine, pentru sine, nici prin sine. Persoana este depășirea "sinelui" pentru alta persoană, uitarea de sine pentru altul: "Caracterul ipostatic al Sfântului Duh - zice același teolog rus - este de a se dăruie, stergându-se, după cum Tatăl iubește uitându-se în Fiul, în care El a pus toată bunătatea Sa, după cum Fiul este iubit pentru că renunță la Eul Său, pentru ca Tatăl să se manifeste și Duhul Sfânt să strălucească".

După cum în Sfânta Treime comuniunea de iubire nu este în doi, ci în relația dintre trei și fiecare este prin altul și pentru altul, în acest fel și sobornicitatea Bisericii trebuie înțeleasă ca o comuniune de iubire nu în doi, ci în relația dintre cei doi cu al treilea, adică cu întregul; fiecare credincios fiind prin altul, adică prin întreg, prin legătura cu întregul, pentru altul, adică pentru întreg. Viața fiecărui credincios se dezvoltă, se extinde și se lărgeste pentru a deveni viața altuia. Întreaga viață a Bisericii este comuniune. Această "comuniune sfântă" în har și iubire, prin care toți sunt legați și uniți într-un singur organism divino-uman este ființa însăși a sobornicității Bisericii". Comuniunea este un întreg sfânt în care toți sunt nu numai frați, ci frați în Iisus Hristos și în care însuși Iisus Hristos devine frate. Sobornicitatea Bisericii trebuie să fie privită, abordată și înțeleasă după modelul comuniunii persoanelor în Dumnezeu-Treime, în realizarea unei depline iubiri. Sfânta Treime este iubire. Credincioșii realizează numai în iubire întreg chipul lui Dumnezeu, chipul Sfintei Treimi. "Să ne iubim

unii pe alții, ca într-un gând să mărturisim pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh..." cântă Biserica în timpul Sfintei Liturghii. Prin iubirea dintre ei, credincioșii mărturisesc Sfânta Treime. Iubirea însă este în același timp dăruire. Persoana însăși este dăruire; dăruirea mea celuilalt, care face și pe celalalt să se dăruiească, fiindcă eu mă dăruiesc lui. Sfânta Treime este iubire pentru că este dăruire reciprocă. Fiecare persoană se dăruiește întregă celeilalte și cealaltă se dăruiește ei. Totul în sobornicitatea Bisericii se explică prin Sfânta Treime, de unde trebuința noastră de a ne dăruia pe noi celuilalt și lui Dumnezeu, pentru a realiza între noi o relație ce există din veci în Dumnezeu. Mădularele Trupului tainic al lui Iisus Hristos se dăruiesc fiecare celuilalt și întregului. Persoanele treimice fac ca totul în viața Bisericii să fie dăruire și comuniune, pentru că viața trinitară este comuniune și dăruire. Triadocentrisanul ortodox pune în viața Bisericii absolutul comuniunii și absolutul persoanei. Conștiința sobornicească este conștiința comuniunii și a dăruirii, conștiința persoanei ca factor de comuniune. Credinciosul este omul comunitar al iubirii. Nu există credincios în afara comuniunii, încât "dacă cineva crede - zicea Alexie Homiakov - este în comuniunea credinței; dacă cineva iubește, este în comuniunea iubirii; dacă cineva se roagă, este în comuniunea rugăciunii". Fiecare trăiește prin Biserică într-o comuniune duhovnicească și fiecare este legat de celălalt frate al său printr-o simțire comună. Sfântul Vasile cel Mare zicea: "Mădularele se îngrijesc împreună de același lucru și unele de altele și au o comuniune duhovnicească, existând între ele o supremă simțire". Credinciosul trebuie să fie în comuniune și cu cosmosul întreg, pentru că este legat de univers.

11. Despre aspectul hristologic al sobornicității Bisericii

Încorporați fiind în trupul tainic al lui Iisus Hristos și participând la viața Sfintei Treimi, credincioșii trebuie să depășească subiectivul și individualul și să ajungă la iubirea și comuniunea de persoane. Credincioșii realizează adevărata comuniune a iubirii numai în Iisus Hristos. Sobornicitatea Bisericii nu poate fi înțeleasă în afara lui Iisus Hristos. Biserica este în Iisus Hristos și noi suntem în Biserică și Iisus Hristos este în noi prin Duhul Sfânt și noi suntem prin Sfântul Duh cu El și prin El, cu Tatăl. Astfel suntem prin comuniune, uniți între noi și cu Dumnezeu prin Iisus Hristos în Biserica Sfintei Treimi. Tatăl este izvorul sobornicității Bisericii, Fiul întrupat este legătura structurală a părților, iar Duhul Sfânt, ca relație vie între Tatăl și Fiul, este Cel care leagă pe credincioși într-o unitate de comuniune. Sfântul Chiril al Alexandriei spune: "Pentru că Iisus Hristos este legătura unirii cu Dumnezeu și credinciosul subsistă în aceeași unire... Această unitate este în Duhul... Din cauza pluralității lor (a mădularelor), Iisus Hristos trăiește întreg în fiecare... Duhul nedespărțit al lui Dumnezeu locuiește în toți care sunt de o ființă, legându-i într-o unitate duhovnicească".

Sfântul Duh este acela care realizează sobornicitatea comunicată Bisericii de Sfânta Treime, căci orice act treimic pornește de la Tatăl, prin Fiul și se desăvârșește în Sfântul Duh. Lucrarea Duhului Sfânt în realizarea sobornicității este inseparabilă și nedespărțită de cea a lui Iisus Hristos: "Noi suntem - zice Sfântul Ciril al Alexandriei - în unitate într-un singur Duh și de El Domnul Iisus Hristos este nedespărțit pentru că El niciodată nu ar fi separat (de Duhul), noi toți suntem una în El... în Iisus Hristos și în Duhul Sfânt noi toți suntem una". În Iisus Hristos, mădularele Trupului Său tainic sunt strâns legate între ele. Biserica este sobornicească pentru că Iisus Hristos îi comunică, prin Duhul Sfânt, viața treimică, viața comuniunii. Starea Bisericii de Trup tainic al lui Iisus Hristos (I Cor. 12, 19; Gal. III, 22-28; Col. II, 9-12; Rom. VI, 1) - stare în care este cuprinsă sobornicitatea - ne face să înțelegem că Iisus Hristos este în fiecare mădular, se identifică cu el, suferă împreună cu el, se bucură cu el. Aspectul hristologic al sobornicității Bisericii constă în faptul că fiecare comunitate creștină nu are o parte din Iisus Hristos, ci pe Iisus Hristos întreg. În fiecare mădular trăiește Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos - a doua Persoană a Sfintei Treimi, și fiecare trăiește

unirea cu Iisus Hristos întreg. Viața fiecăruia este o "viață în Hristos", dar într-un Hristos total. Este o creștere reală a mea în Iisus Hristos și a lui Iisus Hristos în mine. În măsura în care creștem în iubire și comuniune, crește și viața noastră în Iisus Hristos. Biserica și în partea ei cea mai mică deține și posedă plenitudinea, pentru că Trupul lui Iisus Hristos nu poate fi împărțit. Biserica este sobornicească deoarece este Trupul tainic al lui Iisus Hristos; fiindcă este acolo unde este Iisus Hristos. Sfântul Ignatie al Antiohiei zice: "Unde este Iisus Hristos, acolo este Biserica catolică" (sobornicească). Deoarece în Iisus Hristos se află toată plenitudinea dumnezeirii (Col. II, 9), iar Biserica este "plenitudinea lui Iisus Hristos" (Efes. I, 22-23 ; IV, 13), noi participăm prin plenitudinea lui Iisus Hristos la plenitudinea vieții de iubire a Sfintei Treimi. Biserica este sobornicească deoarece este "plină de Iisus Hristos" și Iisus Hristos strălucește prin ea. Dar Biserica însăși trebuie, prin energiile divine enipostasiat în mod deplin și desăvârșit în Duhul Sfânt, să strălucească Fiului și prin El, Sfintei Treimi, după cum Duhul Sfânt strălucește din Fiul, Tatălui, căci în Fiul, Duhul Sfânt este lumina Tatălui. În Iisus Hristos se descoperă sensul sobornicității ca dăruire și comuniune. Mădularele Trupului tainic al lui Iisus Hristos se dăruiesc unul altuia și lui Dumnezeu prin Iisus Hristos, pentru că și Iisus Hristos se dăruiește nouă într-o cincizecime euharistică. Prin Iisus Hristos fiecare credincios ajunge la starea de jertfă, oferind, în Iisus Hristos, euharistia sa Sfintei Treimi, Iisus Hristos oferă lumii chipul deplin, al credinciosului (Efes. II, 15), care nu poate să existe cu adevărat decât în comuniune cu Sfânta Treime. Aducând în lume darul comuniunii. din partea Sfintei Treimi, Iisus Hristos ridică pe credincioși, prin Duhul Sfânt, la comuniunea duhovnicească, fiind El însuși legătura de comuniune între mădularele Trupului Său și între ele și Dumnezeu.

Legătura sobornicească deplină între credincioși este realizată de Iisus Hristos prin Sfânta Euharistie. Biserica este Trupul lui Iisus Hristos realizat deplin și desăvârșit prin Dumnezeiasca Euharistie. Fără Sfânta Euharistie, ca prezență deplină și desăvârșită a lui Iisus Hristos în Biserică și în fiecare membru, nu ar fi posibilă viața spirituală a credincioșilor. Potrivit teologiei ortodoxe "Biserica este în Euharistie, și Euharistia este în Biserică. Una ar fi imposibilă fără alta". Biserica, în sensul de Trup tainic al lui Iisus Hristos, sub aspectul său euharistic, exclude orice posibilitate de împărțire a mădularelor. Euharistia ne unește, ne face vii în Trupul lui Iisus Hristos, fiind taina unității. Prin ea, viața Domnului Iisus Hristos cuprinde viața noastră, după cum în Sfânta Treime, viața Tatălui cuprinde viața Fiului. Fiul are în El viața Tatălui și trăiește prin Tatăl. Credincioșii au în ei viața lui Iisus Hristos și îl trăiesc pe El în tainele Bisericii. Unindu-ne cu Iisus Hristos, Euharistia ne face "concorporali" cu El (Efes. III, 6). "Viața Bisericii este o viață de comuniune euharistică. Sfânta și Dumnezeiasca Euharistie ni-L împărtășește pe Iisus Hristos, prezent prin ea în fiecare parte a Bisericii, în fiecare creștin, totdeauna și pretutindeni, întreg în întreg, unul și unificatorul, unindu-i pe toți în Sine și între ei. "În Euharistie - zice teologul Zankow - este cuprinsă Biserica întregă, prezentă în fiecare și în toți membrii ei". Prin Sfânta Euharistie, Biserica este sobornicească în fiecare din părțile ei, căci Iisus Hristos este întregul ce se află în fiecare parte, legătura de comuniune a părții cu întregul. În Dumnezeiasca Euharistie se împlinește sobornicitatea Bisericii, înțeleasă ca o comuniune între credincioși și Dumnezeu. Însă Euharistia nu ni-l comunică numai pe Iisus Hristos, ci și pe Sfântul Duh, puterea interioară a întregului. După cuminecare, credincioșii cântă la Sfânta Liturghie: "Primit-am Duhul cel ceresc..." Duhul Sfânt este acela care face din fiecare dintre mădularele Trupului tainic al lui Iisus Hristos "prezențe euharistice" deschise plenitudinii trinitare. El transformă universul în Sfânta Euharistie, îndumnezeindu-l. Sobornicitatea Bisericii în aspectul ei hristologic se poate vedea și în adunarea tuturor "rațiunilor" în Fiul. Sfântul Maxim Mărturisitorul vede o diferențiere a rațiunilor din Logosul divin și o unitate a lor cu structura Logosului. Relația dintre Logos și logoi (rațiuni), după Sfântul Maxim Mărturisitorul, nu poate să fie o simplă identificare, deoarece unitatea și diversitatea se mențin. Logosul însă este prezent întreg în

fiecare natură umană. Apropiat de această viziune a Sfântului Maxim Mărturisitorul, Teilhard de Chardin vorbește de un centru de convergență a tuturor, de un punct spre care tind să se întâlnească toate spiritele umane. Acest punct el îl numește "Punctul Omega", centrul personal și spiritual ce strălucește din inima centrelor noastre personale și în care persoanele nu se anulează. Biserica este sobornicească prin adunarea mădularelor în unitatea Trupului tainic al lui Iisus Hristos. După Sfântul Grigore de Nisa, Iisus Hristos este Cortul imaterial care cuprinde toate și în care se adună toate. Tatăl unește toate în Fiul. Trebuie să intrăm în acest Cort imaterial pentru a ne uni cu Tatăl și a deveni fii după har ai Tatălui.

12. Despre aspectul pnevmatologic al sobornicității Bisericii

Sobornicitatea Bisericii nu este statică, ci dinamică. Prin aceasta recunoaștem în sobornicitatea Bisericii și o dimensiune pnevmatologică. Realizarea sobornicității este lucrarea Sfântului Duh. Cu toate că sobornicitatea este împărtășită Bisericii de întreagă Sfânta Treime, totuși Duhul Sfânt rămâne Cel care susține Biserica ca unitate în pluralitate și diversitate, Cel care leaga, în Iisus Hristos, mădularele Trupului Său într-o unitate. Dacă sobornicitatea este comuniune, Duhul Sfânt este Duhul comuniunii, principiul de unificare în comuniune, susținător al întregului. Duhul Sfânt face ca această comuniune să fie reală, dar lăuntrică, interioară. El fiind mai interior nouă decât noi înșine, fiindcă este dimensiunea de interioritate prin excelență. În Sfânta Treime, Sfântul Duh este persoana de legătură vie între Tatăl și Fiul, Cel care aduce Fiului iubirea Tatălui și face ca această iubire să strălucească Tatălui din Fiul. Martin Buber zicea că: "Iubirea nu se fixează în Eu, dar nu are conținutul, nici obiectul în Tu... ea este între Eu și Tu". Sfântul Duh rămâne iubirea dintre Tatăl și Fiul. Iubirea este pe plan personal. Tot Duhul Sfânt realizează relația vie între membrii Bisericii și între ei și Sfânta Treime.

13. Câteva concluzii și încheierea

Așadar, caracterul sobornicesc al Bisericii trebuie căutat în această lucrare a Duhului Sfânt de a unifica și de a menține pluralitatea și diversitatea în unitate. Duhul Sfânt interiorizează, personalizează și unifică. Fiul se întrupează și ridică natura umană la unirea ipostatică, în timp ce Duhul Sfânt unește pluralitatea persoanelor umane în Iisus Hristos și între ele. Duhul Sfânt realizează unirea noastră cu Iisus Hristos, fiind El însuși locul de unitate. Biserica este sobornicească și catolică pentru că Duhul Sfânt este prezent întreg, prin har, în fiecare parte a Bisericii. Sfântul Vasile cel Mare zice: "Este întreg în fiecare și este întreg pretutindeni". Este întreg în fiecare prin daruri deosebite. Analog cu poziția Sa în Sfânta Treime, Sfântul Duh este persoana care stabilește și între noi relații de iubire și ne adună în Fiul, în care ne pune în relație filială cu Tatăl. Duhul Sfânt se face subiectul vieții noastre creștine, subiectul care aspiră prin Iisus Hristos către Tatăl. Fiind în viața treimică de la Tatăl spre Fiul în care se odihnește, nemergând mai departe (căci nu purcede și din Fiul, pentru a merge spre alt ipostas al Sfintei Treimi). Duhul Sfânt ne ridică la Tatăl prin Fiul. Primindu-l pe Duhul Sfânt, noi îl primim și pe Iisus Hristos, fiindcă Duhul Sfânt nu este separat de Iisus Hristos, nici Mântuitorul nostru Iisus Hristos nu este separat de Duhul Sfânt: "Atunci când se consideră Duhul Sfânt separat de Fiul Preaiubit, Duhul Sfânt se șterge, dispare. Nu ne rămâne nimic în mâini dacă îndrăznim să spunem așa. Viața Bisericii este plină de această dublă prezență, a Fiului și a Sfântului Duh. Ne unim cu Duhul Sfânt pentru a fi în Fiul. Cu Fiul noi iubim pe Tatăl, pe Tatăl găsit în Fiul. Participând la viața treimică, credincioșii devin temple ale Sfântului Duh (I Cor. VI, 9), sălaș al Sfintei Treimi (Ioan XIV, 23). Fiecare dintre mădulare este un templu al Sfântului Duh și toți în comun formează un templu, o casă a lui Dumnezeu, care este la fel cu casa noastră. Cu cât Biserica este mai mult

casa noastră, cu atât mai mult este casa lui Dumnezeu, deoarece Duhul Sfânt ne unește și ne desăvârșește, cum afirma Sfântul Chiril al Alexandriei, în plenitudinea Sfintei Treimi". Noi urcăm la Tatăl prin Fiul, în Duhul Sfânt. Adunați de Duhul Sfânt în Fiul, credincioșii devin fii îndumnezeiți ai Tatălui prin harul Sfântului Duh. Legând pe fiecare mădular cu întreg Trupul tainic al lui Iisus Hristos și stabilind o unitate de comuniune între mădulare și între ele în Sfânta Treime, Sfântul Duh susține și actualizează sobornicitatea Bisericii. Duhul Sfânt este puterea interioară a Bisericii, forța constitutivă a întregului. Biserica nu poate exista în afara Sfântului Duh, deoarece El este viața Bisericii, viața întregului în fiecare și a fiecăruia în întreg. Însă nici Sfântul Duh nu este separat ori despărțit de Biserică. Sfântul Irineu zice: "Unde este Biserica acolo este, de asemenea, Duhul lui Dumnezeu și unde este Duhul lui Dumnezeu, acolo este Biserica și tot harul ei". Biserica se pătrunde în mod intim de Duhul Sfânt, care transformă pe credincioși în templele prezenței reale și vii ale Sfintei Treimi, sub semnul iubirii și unității. Sfântul Duh acordă Bisericii însușirea de întreg, formează din toate părțile ei un întreg, îi dă caracterul sobornicității, sădind în fiecare parte conștiința întregului și a comuniunii, transformând totul în comuniune. În toată lucrarea Sfântului Duh este prezentă Sfânta Treime. De aceea, sobornicitatea Bisericii nu poate fi gândită și concepută în afara Sfintei Treimi. Viața dumnezeiască comunicată Bisericii prin Duhul Sfânt, menține credincioșii în iubire și comuniune, imprimându-le o trăire sobornicească și comunitară după chipul celei de o ființă și de viață făcătoare și nedespărțitei Treimi.

Altfel spus, Teologia Ortodoxă învață că temeiul și fundamentul sobornicității Bisericii se află în Sfânta Treime. Înțelegerea și abordarea sobornicității din perspectivă trinitară redă toată profunzimea de gândire a tradiției răsăritene și oferă Bisericii Ortodoxe posibilitatea unui dialog și a unei dezbateri cu celelalte Biserici creștine, într-o perspectivă de deschidere, colaborare și conlucrare ecumenică. Dacă Sfânta Treime este comuniune, sobornicitatea, catolicitatea și universalitatea Bisericii este înțeleasă tot ca o comuniune și iubire între credincioși. Acest duh de comuniune poate ajuta în mod efectiv și eficient la apropierea între Bisericile creștine. Biserica și lumea nu sunt identice una cu alta, nici cu totul separate, deoarece Biserica este și rămâne deschisă lumii. Această deschidere spre lume pune Biserica Ortodoxă în slujire, vie, activă și dinamică. Biserica este sobornicească întrucât are misiunea de a-i sluji pe fiii săi, de a-i lega în iubire. Când fiecare va fi legat de celălalt prin iubire și va vedea în el un frate; se vor apropia de taina iubirii, vor cunoaște ce este iubirea adevărată și totul va fi întrupat în iubire.

Iar acum, în încheiere, voi spune doar că *Părintele Profesor Dumitru Stăniloae a trăit nouăzeci de ani, însă în toți acești ani, el s-a uitat pe sine și a făcut totul pentru alții, pentru Biserica pe care a slujit-o, pentru țara sa, pentru Ortodoxia românească și universală. S-a mai spus și de către alții, o spun și eu, că a-l numi pe Părintele Stăniloae „părintele meu” sau „părintele tău”, ori „părintele spiritual al unui grup de teologi entuziaști”, ar fi o adevărată nedreptate. El este pentru totdeauna „Părintele nostru” – „Părintele Bisericii Universale”.*

Prin urmare, nădăjduiesc că vom ști, pe mai departe, să ne cinstim înaintașii așa cum se cuvine deși în aceste vremuri, prețuim mai mult pe alții de oriunde și de aiurea, căci ni se par a fi mai exotici, mai spectaculoși, mai senzaționali!... Și totuși, sunt convins de faptul că ce este nobil rămâne iar ce este ieftin, apune!...

Drd. Stelian Gomboș